

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ

Мачача Тетяна Святославівна

УДК 37.017.4:331.101

**ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ
УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ У ПРОЦЕСІ ТРУДОВОГО
НАВЧАННЯ**

13.00.02 – теорія та методика трудового навчання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2011

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Інституті педагогіки НАПН України

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України
Сидоренко Віктор Костянтинович,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
завідувач кафедри методики навчання
та управління навчальними закладами

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Кулик Євген Володимирович,
Національний університет «Львівська політехніка»,
професор кафедри педагогіки, психології та права

кандидат педагогічних наук, доцент
Ящук Сергій Миколайович,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
доцент кафедри техніко-технологічних дисциплін

Захист відбудеться 23 лютого 2011 р. о 14⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.452.04 в Інституті педагогіки НАПН України за адресою: 04053, м. Київ, вул. Артема, 52-Д.

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Інституту педагогіки НАПН України (04053, м. Київ, вул. Артема, 52-Д).

Автореферат розісланий 22 січня 2011 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. П. Тименко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми зумовлена потребами українського суспільства у творенні сучасного типу культури, яка активно формується в умовах постіндустріального інформаційного суспільства, а саме: проектно-технологічної культури, основою якої є прогресивні форми інноваційних процесів у світі – проектування й технології. Ця культура як процес ствердження й розвитку гуманізму, демократії, національної ідеї потребує творчих зусиль її носіїв – компетентних фахівців, здатних до самоіндетифікації, професійної мобільності, зацікавлених інноваціями, ефективністю взаємодії з іншими, продуктивністю й наслідками власної діяльності.

Для реалізації концептуальних ідей національної освіти щодо культурного розвитку особистості Державний стандарт освітньої галузі «Технологія» передбачає обґрунтований перехід від технократичної трудової підготовки учнів до створення умов для активного пошуку знань, для реалізації творчої діяльності учнів, яка максимально об'єднує функції навчання, виховання й розвитку. В цьому документі такою діяльністю визначено проектно-технологічну діяльність, яка інтегрує основні види сучасної діяльності людини: від творчого задуму до реалізації готового продукту. Означена діяльність є головною детермінантою формування проектно-технологічної культури учнів. Її структура забезпечує цілісність та єдність змісту й процесу трудового навчання, набуття реального соціального досвіду.

Проблема організації проектно-технологічної діяльності школярів має свою історію розвитку, яка почалася з опису експериментів застосування методу проектів у системі американської освіти. Ще наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття основоположник методу проектів Д. Дьюї та його послідовники В. Кільпатрик, Е. Коллінгс, І. Пархерст намагалися подолати технократизм в освіті та використати переваги цього методу в підготовці трудових ресурсів.

Аналіз праць з історії народної освіти засвідчує великий інтерес до проектного методу навчання в період розвитку шкільництва України 1920-1930 рр. У цей період трудове навчання як предмет, що дає можливість виявити дитячу особистість, розвинути розумові здібності досліджували українські вчені Г. Ващенко, А. Вербицький, Т. Лубенець, А. Музиченко, В. Петрусь, П. Христіанович, Я. Чепіга та інші.

Ідеї свободи творчості, експериментування, самостійності учнів у навчанні відстоювали відомі класики російської педагогіки П. Блонський, В. Вахтеров, П. Каптерев, С. Шацький. В їхніх працях закладені основи емпіричного аналізу проектного методу навчання.

Актуальні аспекти продуктивного трудового навчання в основній школі розкриваються в працях П. Агутова, С. Батишева, І. Волощука, Р. Гуревича, В. Мадзігона, А. Матюшкіна, Є. Мілеряна, В. Полякова, М. Скаткіна, Г. Терещука, Д. Тхоржевського, але проектний компонент трудового навчання ними не досліджувався.

Питання методики виконання учнівських проектів як завершальних циклів проектно-технологічної діяльності в наш час є об'єктом багатьох наукових

досліджень. Найбільш ґрунтовно ці питання розкриваються в працях В. Бербець, Т. Бербець, В. Вдовченка, О. Коберника, Т. Кравченко, М. Павлової, Д. Пітта, М. Ретивих, В.Симоненка, В. Тименка, С. Ящука.

Психологічні основи проектної діяльності відображені в працях О. Генісаретського, П. Блонського, П. Каптерєва, Н. Матяш, В. Моляко, В. Слободчикова, В. Шадрикова, Г. Щедровицького.

Методологічні дослідження сучасного типу культури здійснені вченими Ю. Громико, Т. Дрідзе, В. Івановою, К. Кантором, А. Кравцовою, Є. Куликом, О. Новиковим, В. Сидоренком, Ю. Хотунцевим, В. Чорнобитовим. В їхніх працях наголошується на особливому значенні завдання формування «людини-культури» для цивілізаційного розвитку суспільства.

Аналіз наукових джерел вказує на безперечну значущість і пріоритетність проблеми науково-методичного забезпечення формування проектно-технологічної культури учнів основної школи в процесі трудового навчання, головним критерієм ефективності якого стає рівень сформованості означеної культури кожним учнем. Водночас, системного дослідження, в якому обґрунтовуються методологічні основи та дидактико-методичні аспекти вирішення цієї проблеми донині не проводилося.

Об'єктивно існує сукупність суперечностей, а саме: між культуротворчим, особистісно орієнтованим трудовим навчанням та загальним для всіх учнів його змістом; між активно-діяльнісною природою учня та використанням переважно технократично-репродуктивних форм і методів трудового навчання; між рівнем оволодіння певної суми знань, умінь та здатністю застосовувати їх на практиці; між нормативною кількісною оцінкою та якісним, змістовим оцінюванням результатів процесу трудового навчання. Недостатність наукових знань і розробок у теорії й практиці трудового навчання, спрямованих на подолання виявлених суперечностей та розв'язання дисертаційної проблеми, зумовили вибір теми дослідження **«Формування проектно-технологічної культури учнів основної школи у процесі трудового навчання»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи лабораторії трудової підготовки і політехнічної творчості Інституту педагогіки АПН України як складова проблеми «Культурологічний підхід у змісті технологічної освіти учнів 5-9 класів в умовах розвитку 12-річної школи», що досліджувалася в межах держбюджетної теми «Зміст і методика технологічної освіти у 12-річній середній загальноосвітній школі», реєстраційний номер – 0102U00210, а також на основі результатів дослідження теми «Проектно-технологічна діяльність як засіб реалізації варіативності змісту технологічного профілю навчання» в межах науково-дослідної роботи названої лабораторії з теми фундаментального дослідження «Педагогічні умови реалізації змісту технологічного профілю навчання у старшій школі», реєстраційний номер – 0109U001307.

Тему дисертації узгоджено Радою координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології НАПН України (протокол № 9 від 27 листопада 2007 року).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування, розробка та експериментальна перевірка методики формування проектно-технологічної культури учнів основної школи в процесі варіативного трудового навчання у формі курсів за вибором.

Для досягнення мети поставлені такі *завдання дослідження*:

1. Дослідити історію розвитку та стан проблеми формування проектно-технологічної культури, визначити її понятійний апарат, об'єктивні закономірності й дидактичні умови побудови особистісно орієнтованого процесу трудового навчання, спрямованого на формування проектно-технологічної культури учнів основної школи.
2. Визначити структурні компоненти, критерії, показники та рівні формування проектно-технологічної культури учнів основної школи.
3. Обґрунтувати зміст, форми й методи формування проектно-технологічної культури учнів основної школи як цілісної змістово-процесуальної основи освітньої галузі «Технологія».
4. Експериментально перевірити результативність методики формування проектно-технологічної культури учнів у процесі вивчення курсу «Мистецтво вишивки».

Об'єкт дослідження – процес варіативного компонента трудового навчання учнів основної школи.

Предмет дослідження – зміст, форми й методи формування проектно-технологічної культури учнів основної школи.

Для розв'язання поставлених завдань використовувалися такі **методи дослідження**:

– *теоретичні*: логіко-історичний аналіз проектно-технологічної культури як соціальної і педагогічної проблеми; вивчення й аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури з філософії, культурології, педагогіки, психології з метою визначення сутності, структури, змісту, процесу й рівнів проектно-технологічної культури та формулювання вихідних положень дослідження; моделювання структурних компонентів проектно-технологічної культури з використанням багатовимірних дидактичних інструментів для виявлення її цілісності та критеріальності; критичний аналіз та синтез нормативно-методичної інформації та практичного досвіду з проблеми дослідження; аналіз і синтез отриманих результатів, визначення їх наукової та практичної значущості;

– *емпіричні*: педагогічні спостереження, аналіз уроків з трудового навчання з огляду на проблему дослідження; вивчення й узагальнення педагогічного досвіду роботи вчителів-практиків, узагальнення власного двадцятирічного досвіду та реалізація педагогічних ідей здобувача; анкетування, опитування, бесіди з вчителями й учнями; метод експертної оцінки навчальної програми «Мистецтво вишивки», розробленої в межах дослідження; вивчення освітніх продуктів навчальної діяльності учнів; педагогічний експеримент використовувався для визначення результативності запропонованої методики, якісних і кількісних показників;

– *методи обробки даних*: надійність та вірогідність отриманих результатів забезпечувалась застосуванням методів математичної статистики. За допомогою

обчислення коефіцієнту кореляції встановлювалася достовірність між незалежними змінними, а саме: оцінкою експерта (вчителя трудового навчання) і самооцінкою учня.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

– *вперше виявлено* об'єктивні закономірності побудови особистісно орієнтованого процесу трудового навчання, спрямованого на формування проектно-технологічної культури учнів основної школи, а саме: ефективність процесу трудового навчання визначається збалансованістю національно, регіонально, соціально й особистісно значущих цілей та узгодженістю їх із змістом технологічної освіти; результативність процесу трудового навчання зумовлюється способами структурування змісту технологічної освіти, цілісністю та взаємообумовленістю його елементів; продуктивність процесу трудового навчання, можливість побудови й реалізації індивідуальних освітніх траєкторій учнів залежить від урахування їхніх індивідуальних особливостей, ступеню їхньої участі в цілепокладанні, цілереалізації і самооцінюванні; створення зовнішнього освітнього продукту, зокрема, особистісно й соціально значущого виробу відображає внутрішні освітні зміни учня, розвиток його духовних, інтелектуальних і практичних здібностей; діагностика особистісних внутрішніх освітніх здобутків кожного учня має більш значущий вплив на якість особистісно орієнтованого процесу трудового навчання ніж діагностика його зовнішніх освітніх результатів та інші;

– *вперше встановлено* дидактичні умови побудови особистісно орієнтованого процесу трудового навчання, спрямованого на формування проектно-технологічної культури учнів основної школи, а саме: наповнення змісту предмета «трудове навчання» національним, регіональним, ціннісно-смісловим, особистісним аспектами; структурування змісту предмета за культуродоцільним, цілісним, інтегративним, синергетичним, особистісно орієнтованим принципами; розширення варіативності змісту через забезпечення свободи вибору вчителем й учнями навчальних програм, особистісно та соціально значущих об'єктів праці; формування сучасного типу культури через форми й способи проектно-технологічної діяльності та, як вищий її прояв – творчу діяльність; визначення спеціальних компетенцій технологічної освіти як наперед заданих вимог до результатів процесу трудового навчання; визначення критеріїв успішності, показників і рівнів оволодіння учнями спеціальними компетентностями як прогнозованими результатами процесу трудового навчання; створення освітнього середовища для соціалізації, культурної самоідентифікації, самореалізації та самовизначення учнів як особистостей;

– *упорядковано* понятійний апарат проблеми дослідження, в контексті дослідження розкрито сутність поняття «проектно-технологічної культури» як способу реалізації творчого потенціалу кожного учня, спрямованого на вмотивоване перетворення навколишньої дійсності, що характеризується єдністю процесів опредметнення, тобто набуття особистісного досвіду під час створення художньо-матеріальних виробів та розпредметнення, тобто присвоєння культурно-історичного, соціального досвіду людства на основі оволодіння операціями проектування, технології, рефлексії;

– *визначено* структурні компоненти, критерії, параметри, показники та рівні сформованості проектно-технологічної культури учнів, у результаті чого сформульовано спеціальні компетенції як наперед задані вимоги до результативної складової процесу трудового навчання – зовнішніх освітніх продуктів учнів, тобто спроектованих й виготовлених виробів; змістового наповнення портфолію та внутрішніх – індивідуальних рівнів сформованості операційно-діяльнісною, соціально-комунікативною, ціннісно-сміисловою спеціальними компетентностями учнів, що характеризують їхні рівні означеної культури та є загальними критеріями ефективності її формування;

– *обґрунтовано* модель формування цілісності змісту й процесу проектно-технологічної культури учнів основної школи в межах освітньої галузі «Технологія», яка відображає: *по-перше*, цілеспрямоване формування змісту на п'ятьох рівнях: на трьох рівнях (загального уявлення, навчального предмета та навчального матеріалу) здійснюється проектування змісту як об'єкта вивчення та на двох наступних рівнях (педагогічної реальності та особистісному) здійснюється його реалізація як об'єкта конструювання, відповідно до визначеної мети й очікуваних результатів; *по-друге*, обґрунтовану взаємообумовленість та взаємозв'язок основних елементів змісту: адаптивної системи знань; способів діяльності; досвіду творчої діяльності та досвіду емоційно-ціннісних ставлень; *по-третє*, цілісність процесу трудового навчання, структурованого на основі завершального циклу проектно-технологічної діяльності як форми реалізації змісту навчальних програм курсів за вибором;

– *уточнено* структуру проектно-технологічної діяльності, її основні фази, стадії й етапи відповідно до вікових особливостей старших учнів основної школи;

– *розширено* варіативні можливості процесу трудового навчання через визначення методологічних орієнтирів для розробки навчальних програм курсів за вибором, спрямованих на формування проектно-технологічної культури учнів, задоволення їхніх інтересів і потреб з урахуванням соціокультурних умов конкретного шкільного середовища.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці на основі культурологічного підходу навчального матеріалу з вишивки та в'язання як ціннісних видів декоративно-прикладного мистецтва для підручників «Трудове навчання. Обслуговуючі види праці», за якими навчаються учні 7, 8 і 9 класів загальноосвітніх навчальних закладів України, а також у розробці та апробації науково-методичного забезпечення формування проектно-технологічної культури учнів у процесі трудового навчання на прикладі вивчення авторського курсу «Мистецтво вишивки», програма якого рекомендована до друку рішенням Вченої ради Інституту педагогіки АПН України (від 25 червня 2009 року, протокол № 6) та схвалена Міністерством освіти і науки України (від 19 травня 2010 року, № 1.4/18-Р-179) для використання в загальноосвітніх навчальних закладах.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою роботою, що містить результати дослідження, отримані автором особисто.

В підручниках «Трудове навчання. Обслуговуючі види праці» (для 7, 8 і 9 класів, що видані в місті Києві, 2007, 2008, 2009 р.р.), написаних у співавторстві з Л.І. Денисенко, О.П. Гнеденко та ін., авторськими є підрозділи «Оздоблення

виробів» розділу «Техніка і технологічні процеси виготовлення виробів із конструкційних матеріалів», підрозділи «Традиції декоративно-ужиткового мистецтва в побуті. В'язання спицями» та «Оформлення інтер'єру житла» розділу «Раціональне ведення домашнього господарства» (С. 100-165; С. 91-160; С. 135-175, 212-232). У спільній публікації [6] здобувачем проаналізовано соціальні та педагогічні процеси в різні історичні періоди розвитку суспільства, що пояснюють потребу формування проектно-технологічної культури.

Апробація результатів дослідження. Теоретичні положення й висновки висвітлювалися у виступах автора під час науково-практичних конференцій різних рівнів, а саме:

– міжнародних: «Моделі інноваційного розвитку 12-річної школи» (Київ, 2009 р.); «Сучасні тенденції розвитку технологічної та професійної освіти в Україні у контексті європейської інтеграції» (Умань, 2010 р.);

– всеукраїнських: «Проблеми сучасного підручника» (Київ, 2009 р.); «Освітня галузь "Технологія": реалії та перспективи», присвяченої 80-й річниці від дня народження академіка Д.О. Тхоржевського (Київ, 2010 р.); V Всеукраїнському щорічному науково-практичному читанні «Культура в історичному розвитку та державотворенні України» (Київ-Бориспіль, 2007 р.);

– звітно-наукових конференціях Інституту педагогіки АПН України (Київ, 2007, 2008, 2009, 2010 р.р.); міських серпневих конференціях учителів трудового навчання (Київ, 2006, 2007, 2008, 2009 р.р.); науково-практичному семінарі «Перспективи розвитку трудової підготовки учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України» (Чернігів, 2009 р.), а також на засіданнях науково-дослідної лабораторії трудової підготовки і політехнічної творчості Інституту педагогіки НАПН України.

Впровадження результатів дослідження. Результати дисертаційного дослідження впроваджено в практику роботи вчителів трудового навчання загальноосвітніх навчальних закладів: загальноосвітньої школи I – III ступенів № 19 міста Чернігова (довідка № 57 від 26.08.2010р.); № 6 міста Коломиї (довідка № 93/02-04 від 15.09.2010р.); гімназії № 117 міста Києва (довідка № 242 від 24.09.2010р.); Білоцерківського колегіуму міста Біла Церква (довідка № 187 від 27.09.2010р.); Долинської районної Станції юних техніків Долинського району Івано-Франківської області (довідка № 46 від 20.09.2010р.). Групи для експериментального навчання формувалися на основі спільних інтересів та потреб учнів.

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено в 15 публікаціях автора, з яких 11 є одноосібними: 3 підручники у співавторстві (рекомендовані МОН України), 7 статей (1 – у співавторстві) у фахових виданнях, затверджених ВАК України, 5 публікацій – матеріали й тези доповідей на міжнародних і всеукраїнських конференціях.

Структура та обсяг роботи: дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (221 найменування) та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 232 сторінки друкованого тексту, з яких 178 сторінок основного тексту.

Робота містить 2 схеми, 4 моделі, 7 діаграм, 11 таблиць, один графік та 8 додатків на 34-ьох сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність та доцільність дисертаційної роботи, засвідчено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, об'єкт, предмет, завдання дослідження, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, подано відомості про особистий внесок здобувача, апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг роботи.

У **першому розділі** «Аналіз проблеми формування проектно-технологічної культури учнів основної школи в процесі трудового навчання» доведено, що передумови для активного формування нового типу проектно-технологічної культури були закладені в попередніх типах культури: традиційній, корпоративно-ремісничій та професійній (науковій). Встановлено, що проектно-технологічна культура охоплює ціннісний досвід основних видів людської діяльності, а також стадії розвитку індивіда як соціальної й творчої особистості.

У результаті вивчення генезису проектно-технологічної культури виявлені її характерні ознаки: еволюція цінностей, наповнення людської діяльності гуманістичним смислом, виявлення й розв'язання проблем, розробка нових ідей, використання можливостей, стимуляція інновацій на межі різних галузей, корпоративна взаємодія, координація діяльності, аналіз й оцінювання соціальних наслідків діяльності.

Відповідно до сучасних вимог головними завданнями національної освіти як визначального чинника прогресивного розвитку суспільства є: засвоєння й творення культури; виявлення умов для встановлення національної самоідентифікації й культурного розвитку дитини як особистості, як громадянина; забезпечення свободи вибору в знаходженні свого життєвого шляху; формування здатності гідно репрезентувати свою епоху, свою націю, свою культуру.

Аналіз продуктивного, аксіологічного й соціологічного підходів (Д. Антоновича, І. Дзюби, С. Кримського, Є. Маланюка, А. Свідзінського) до визначення культури дає підстави розглядати її не лише як продукти (артефакти) людської діяльності, адже культура не зводиться лише до діяльності. Окрім актів дії, вона охоплює духовні цінності людини, її внутрішній світ. Культура розглядається нами як: система матеріальних та духовних цінностей; прояв творчих здібностей людини, формування її вищих якостей; мотиваційне середовище утвердження й розвитку цінностей гуманізму, демократії, творчості; процес самоорганізації, творення ідей, нового продукту.

Для формування поняття «проектно-технологічна культура» нами уточнено зміст таких основних понять, як «проектно-технологічна діяльність», «навчальний проект», «проектування», «технологія», «рефлексія» в контексті нашого дослідження.

Визначення навчального проекту як завершального циклу проектно-технологічної діяльності, спрямованої на одержання очікуваного результату у визначеній часовій послідовності, продуктом якої є поетапно виготовлений

особистісно й соціально значущий виріб та рівень сформованості внутрішньої культури учнів, поглиблює уявлення про предмет дослідження.

Уведення в трудове навчання основних фаз проекту – проектування, технології, рефлексії (за О. Новиковим) – збагачує його процес. Проектування посилює потенціал культури у сфері інтелектуальної діяльності, яка спрямована на розвиток здібностей учнів до цілепокладання, прогнозування, планування, продуктивної уяви, тобто мисленнєвого творення образу об'єкта пізнання на основі власного досвіду та актуалізації отриманих знань з різних предметів. Проте проектування не має етапів виготовлення, контролю й застосування готового виробу. Тому, для задоволення потреб особистості необхідна друга фаза проекту, яка забезпечує його реалізацію – технологія. Технологію ми відображаємо в змісті й процесі трудового навчання не тільки як спосіб практичного перетворення матеріалів, але й як спосіб формування культури учнів. Важливою для формування проектно-технологічної культури учнів є умовно виділена третя фаза проекту – рефлексія, тобто осмислення, постійний аналіз та оцінювання цілей, завдань, змісту та результатів проектно-технологічної діяльності, а також ефективності партнерської взаємодії. Вона охоплює оцінювання і самооцінювання початкових та кінцевих станів об'єкта й суб'єкта діяльності.

Визначення сутності поняття культури нової доби С. Кримським, О. Новиковим, В. Симоненком, Ю. Фільчаковою, В. Чорнобитовим сконцентровані на необхідності створення умов для реалізації потенціалу творчої діяльності, надання їй цілісності й завершеності. Аналіз цих визначень дав можливість розглядати проектно-технологічну культуру в контексті проблеми дослідження як способу реалізації творчого потенціалу кожного учня, спрямованого на вмотивоване перетворення навколишньої дійсності, що характеризується єдністю процесів предметності, тобто набуття особистісного досвіду під час створення художньо-матеріальних виробів та розпредметнення, тобто присвоєння культурно-історичного, соціального досвіду людства на основі оволодіння операціями проектування, технології, рефлексії.

Поглиблений аналіз змісту чинних навчальних програм з трудового навчання показав, що вони не структуровані за логікою побудови особистісно орієнтованого процесу трудового навчання на основі завершального циклу проектно-технологічної діяльності як основи реалізації змісту технологічної освіти та як головної детермінанти формування затребуваної нині культури нової доби. Хоча учні відповідно до змісту цих програм здобувають певні знання про фундаментальний об'єкт трудового навчання – проектно-технологічну діяльність, проте, як свідчить практика, це відбувається у традиційному технократичному процесі трудового навчання нецілеспрямовано й неосмислено.

Визначені об'єктивні закономірності та комплекс дидактичних умов побудови особистісно орієнтованого процесу трудового навчання, спрямованого на формування проектно-технологічної культури учнів, сприяли встановленню ефективної форми реалізації зазначеного процесу в межах курсів за вибором як варіативної складової Базового навчального плану, які об'єднують учнів у колектив за спільними інтересами й перспективними потребами.

Спрямування процесу трудового навчання на формування проектно-технологічної культури учнів гармонізує цілі навчальної діяльності, адаптує його зміст до конкретного шкільного середовища, індивідуальних можливостей кожного учня; забезпечує доцільне поєднання навчальної діяльності вчителя та учня, організацію їхньої взаємодії на основі суб'єкт-суб'єктних стосунків; об'єднує функції навчання, виховання й розвитку через духовні (емоційні переживання), інтелектуальні та практичні операції щодо розв'язання реальних життєвих проблем, обов'язкове виготовлення особистісно й соціально значущих виробів у партнерській взаємодії з іншими.

У другому розділі «Зміст, форми й методи формування проектно-технологічної культури учнів основної школи в процесі вивчення курсів за вибором» у результаті пошукового етапу дослідження встановлено співвідношення структури розвитку здібностей учнів та загальної структури проектно-технологічної діяльності; визначено структурні компоненти, критерії, показники й рівні формування цілісної проектно-технологічної культури учнів; обґрунтовано модель формування цілісності змісту й процесу проектно-технологічної культури; сформульовано спеціальні компетенції на основі структури проектно-технологічної культури та структури розвитку здібностей особистості; розроблено методiku формування проектно-технологічної культури учнів основної школи на прикладі вивчення авторського курсу «Мистецтво вишивки».

Структурно-компонентна модель проектно-технологічної культури (рис. 1) розкриває її цілісність і критеріальність, показує зв'язки її елементів. На основі продуктивного, соціокультурного й мотиваційного компонентів проектно-технологічної культури нами визначені спеціальні компетентності: операційно-діяльнісну, соціально-комунікативну й ціннісно-смыслову, а також їх параметри, показники й критерії оцінки. Сутністю операційно-діялісної компетентності і результатами відповідної практичної та інтелектуальної діяльності є знання, уміння і досвід як елементи продуктивного компонента проектно-технологічної культури; соціально-комунікативної компетентності і результатами відповідної емоційної діяльності (спілкування, ставлення) є розуміння як елемент соціокультурного компонента означеної культури; ціннісно-смыислової компетентності і результатами відповідної поведінки та самоконтролю є цінності як елемент мотиваційного компонента означеної культури.

Спеціальні компетентності як інтегровані освітні результати учнів характеризуються їхньою здатністю і готовністю вирішувати проблеми проектно-технологічної діяльності, кожної її фази, стадії й етапу. Вони є загальними критеріями результативності формування проектно-технологічної культури учнів у процесі трудового навчання.

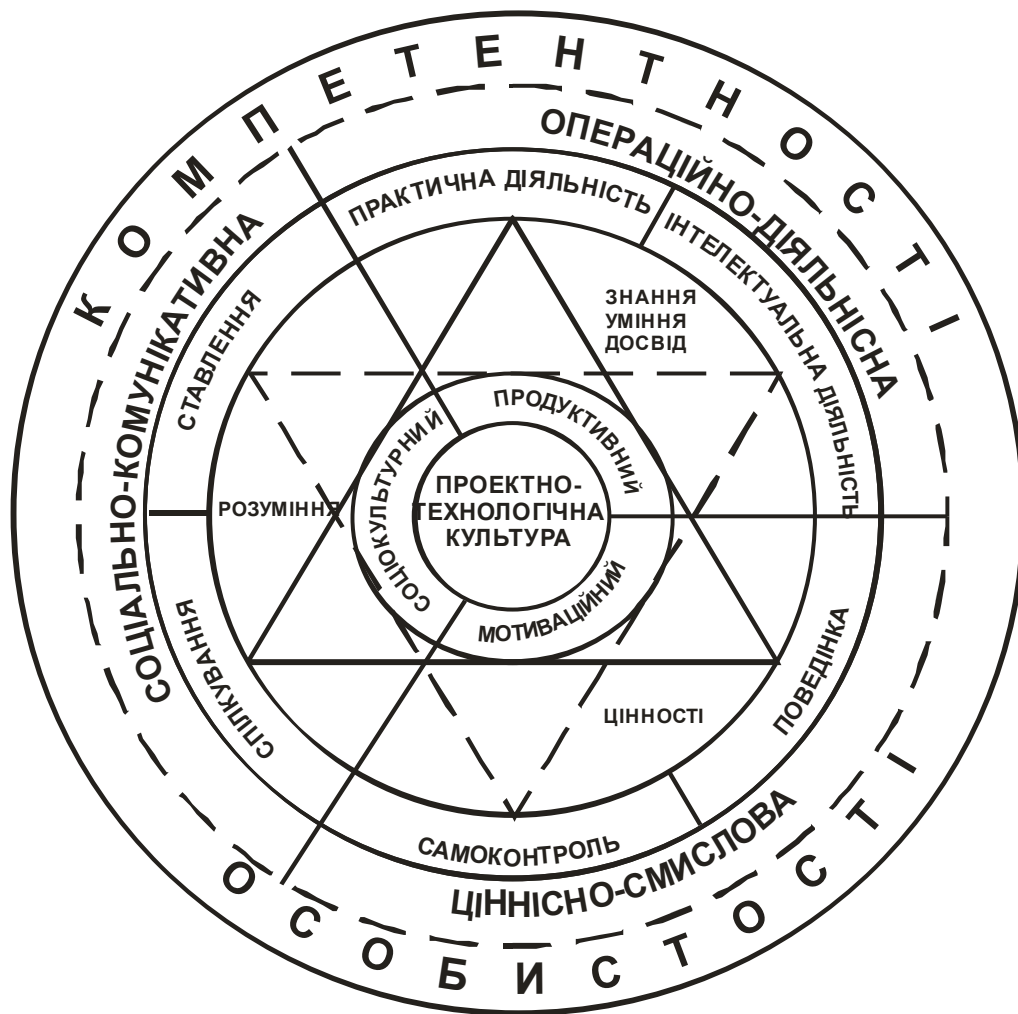

Рис. 1. Структурно-компонентна модель проектно-технологічної культури

Детальний аналіз й обґрунтування складових проектно-технологічної культури сприяли виявленню можливостей її ефективного формування в процесі трудового навчання.

Обґрунтована нами модель формування цілісності змісту й процесу проектно-технологічної культури учнів (рис. 2) визначає п'ять рівнів її формування. Зміст, що проектується на трьох рівнях: загального уявлення, навчального предмета та навчального матеріалу, включаючись у процес трудового навчання, що структурований на основі завершального циклу проектно-технологічної діяльності, набуває форм цієї діяльності, структурується відповідно до неї та реалізовується на наступних двох рівнях: педагогічної реальності та особистісному. Цілісним, а отже й якісним можна вважати такий процес трудового навчання, який реалізує його зміст на всіх п'ятьох рівнях.

Дана модель відображає мету варіативного компонента трудового навчання, очікувані результати, структурні (змістові й процесуальні) та функціональні його компоненти. Зв'язки між змістовими й процесуальними компонентами здійснюються функціями цілепокладання, цілереалізації та оцінювання результативності проектно-технологічної діяльності. На практиці зазначені зв'язки виявляються у формі виявлення реальної проблеми, яку розв'язує учень під час виконання навчального проекту. Проектно-технологічна діяльність

здійснюється учнями індивідуально, в парах або групами, залежно від рівня складності теми проекту та індивідуальних можливостей кожного учня.

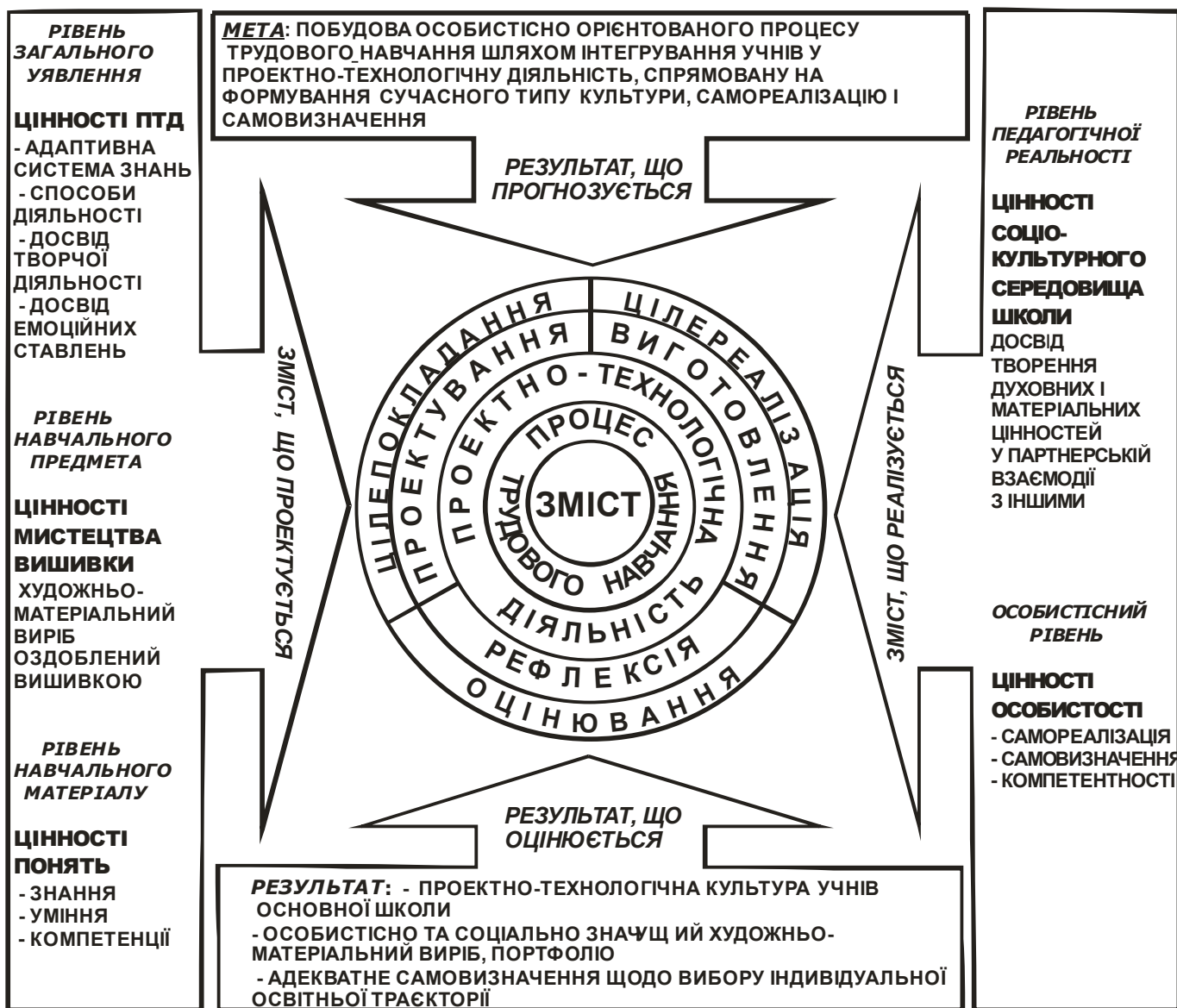

Рис. 2. Модель формування цілісності змісту й процесу проектно-технологічної культури на прикладі вивчення курсу «Мистецтво вишивки» (ПТД – проектно-технологічна діяльність)

Модель формування цілісності змісту й процесу проектно-технологічної культури пояснює, яким чином гранично відчужений, педагогічно адаптований соціальний досвід людства трансформується через спеціально організовану навчальну діяльність в особистісний досвід учнів. Вона є методологічним орієнтиром для розробки програм курсів за вибором. Ця модель розгортається й конкретизується в розробленій у межах дослідження програмі курсу за вибором «Мистецтво вишивки» відповідно до мети, дидактичних принципів, критеріїв відбору змісту та очікуваних результатів. Дидактико-методичною системою структурування змісту даної програми є уточнена нами структура проектно-технологічної діяльності та структура розвитку здібностей особистості.

У третьому розділі «Дослідно-експериментальна робота з формування проектно-технологічної культури учнів основної школи в процесі вивчення курсів за вибором» описані цілі, зміст та методи формувального етапу дослідження; визначено структуру та план проведення педагогічного експерименту; з'ясовано оптимальні умови експериментальної перевірки результативності методики формування проектно-технологічної культури учнів основної школи в процесі трудового навчання на прикладі авторського курсу «Мистецтво вишивки»; розроблено персональний оцінний бланк як методичний критеріальний апарат для самоорганізації й самооцінювання учнями власної навчальної діяльності та для управління й оцінювання вчителем навчальної діяльності учнів, у ньому відображені рівні сформованості спеціальних компетентностей, їх параметри, показники та критерії оцінювання; подано результати педагогічного експерименту.

Програма «Мистецтво вишивки» відповідає всім ознакам навчального проекту: охоплює достатній відрізок часу – 35 навчальних годин; її основою є продуктивна діяльність, структурована, відповідно до триєдності фаз: проектування, технології та рефлексії. Її структура складається з таких розділів: «Вступ», «Мистецтво вишивки», «Проектування виробів оздоблених вишивкою», «Технологія виготовлення виробів оздоблених вишивкою», «Оцінювання. Захист. Презентація».

Для об'єктивного оцінювання рівнів оволодіння учнями спеціальними компетентностями в процесі вивчення курсу, які характеризують їхні рівні сформованості проектно-технологічної культури, ми використовували персональний оцінний бланк. Сформульовані та відображені в ньому спеціальні компетенції дають чітке уявлення про результативність оволодіння спеціальними компетентностями. Таким чином, у спеціальних компетенціях закладені можливості виміру результативної складової процесу трудового навчання.

Якісні відмінності й ускладненості, визначених нами рівнів сформованості проектно-технологічної культури учнів, а саме: репродуктивного, конструктивного та творчого відображають їх назви. Основна їх відмінна ознака – ступінь самостійності учня під час розв'язання проблем проектно-технологічної діяльності.

Вимоги до рівнів сформованості спеціальних компетентностей учнів, які характеризують їхні рівні сформованості проектно-технологічної культури конкретизовані в спеціальних компетенціях, які задаються до параметрів цих компетентностей. На основі операційно-діяльнісної компетентності формуються такі параметри проектно-технологічної культури: здібність до ідентифікації (визначення проблеми, формулювання теми навчального проекту), здібність до цілепокладання, здібність до моделювання, здібність до конструювання, здібність до технологічної підготовки, здібність до виготовлення виробу, здібність до контролю й оцінки процесу власної діяльності, здібність до оцінки виготовленого виробу та здібність до самооцінювання освітніх досягнень. На основі соціально-комунікативної компетентності формуються такі параметри проектно-технологічної культури: здібність до діалогу, здібність до колективної взаємодії, здібність до публічного виступу, здібність до логічно-образної комунікації та

здібність до організації власної діяльності. На основі ціннісно-сислової компетентності формуються такі параметри проектно-технологічної культури: здібність до мотивації самоактуалізації й самореалізації, здібність до пошуку й обробки потрібної інформації та здібність до рефлексії.

Результати формувального експерименту відображені на діаграмі (рис. 3). В експерименті брали участь 220 учнів. Із 105 учнів, які на початку експерименту мали репродуктивний рівень проектно-технологічної культури, 50 учнів на кінець експерименту перейшли на конструктивний рівень; із 80 учнів, які мали конструктивний рівень, 50 набули творчого рівня проектно-технологічної культури. В результаті 100 учнів підвищили власний рівень культури в процесі вивчення курсу «Мистецтво вишивки», 120 учнів залишились на тому ж рівні, що й були, проте всі вони покращили свої результати за кількістю балів у межах власного рівня.

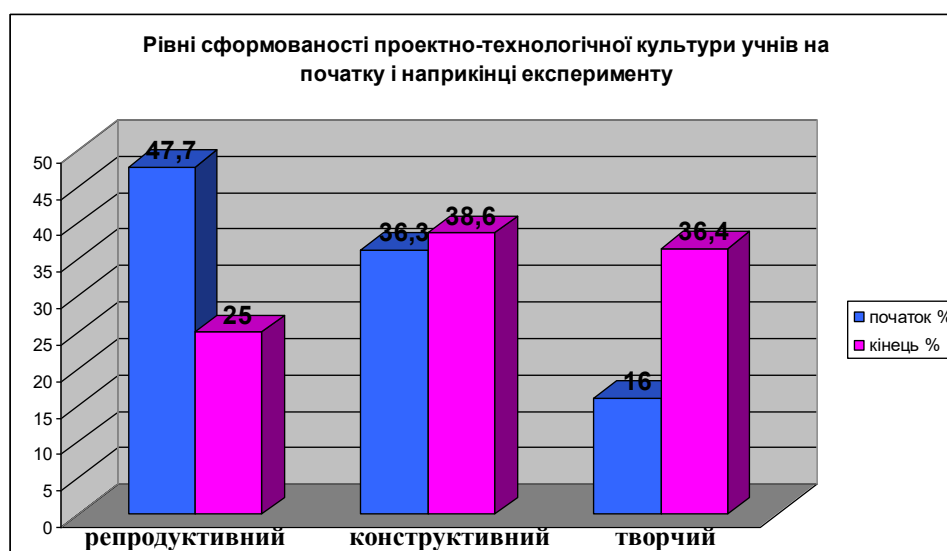

Рис. 3. Динаміка рівнів сформованості проектно-технологічної культури учнів на початку й наприкінці формувального експерименту

Виявлена динаміка результатів педагогічного експерименту підтвердила результативність методики формування проектно-технологічної культури учнів основної школи в процесі трудового навчання у формі курсів за вибором. Експериментальна методика та процедура діагностичного оцінювання результативної складової процесу трудового навчання забезпечили можливість вірогідного зростання означеної культури в експериментальних групах, об'єднаних спільними інтересами.

За результатами дослідження зроблені **загальні висновки**:

1. Аналіз історичного розвитку проектно-технологічної культури та стану проблеми її формування в нових соціально-економічних умовах життя суспільства й шкільної освіти показав, що означена культура є об'єктивною необхідністю, яка зумовлена переходом від індустріального до постіндустріального інформаційного суспільства. Вона охоплює ціннісний досвід попередніх історичних типів культури, основних видів людської діяльності, а також стадії розвитку індивіда як соціальної й творчої особистості.

Узагальнення визначень культури та упорядкування понятійного апарату, а саме: уточнення таких понять, як «проектно-технологічна діяльність»,

«навчальний проект», «проектування», «технологія», які відображають найістотніші аспекти проблеми дослідження, сприяли розкриттю сутності поняття проектно-технологічної культури як способу реалізації творчого потенціалу кожного учня, спрямованого на вмотивоване перетворення навколишньої дійсності, що характеризується єдністю процесів опредметнення, тобто набуття особистісного досвіду під час створення художньо-матеріальних виробів та розпредметнення, тобто присвоєння культурно-історичного, соціального досвіду людства на основі оволодіння операціями проектування, технології, рефлексії.

Спрямування освітньої галузі «Технологія» на формування проектно-технологічної культури учнів основної школи збагачує процес трудового навчання методологією багатоаспектної духовної, інтелектуальної й практичної діяльності, потенціалом культурних форм інноваційних процесів: проектуванням, тобто посиленням потенціалу культури в сфері ідеальної перетворювальної діяльності; технологією, тобто виготовленням спроектованих особистісно й соціально значущих виробів та рефлексією, тобто духовно-ціннісним усвідомленням смислу, основ і наслідків власної діяльності.

Головною детермінантою формування культури є діяльність, у процесі якої вона формується. Але культура – це не лише діяльність. Окрім актів дії, вона охоплює духовний світ людини, її внутрішній ціннісний досвід та досвід взаємодії з іншими для досягнення цілей.

На основі теоретичного аналізу та вивчення стану проблеми дослідження в дисертації визначено об'єктивні закономірності та комплекс дидактичних умов побудови особистісно орієнтованого процесу трудового навчання, спрямованого на формування проектно-технологічної культури учнів, що здійснюється на основі розвитку їхніх природних здібностей, індивідуальних потреб та інтересів у процесі оволодіння операціями проектно-технологічної діяльності, що, в свою чергу, зумовлює розвиток їх діяльнісних та особистісних здібностей.

2. Структурно-компонентна модель проектно-технологічної культури як дидактичний багатовимірний інструмент дослідження дає змогу розкрити багатомірність людини та багатоаспектність проектно-технологічної культури, визначити її цілісність і критеріальність, пояснити механізми її формування й оцінювання на основі діалектичного взаємозв'язку її структурних компонентів: продуктивного, соціокультурного й мотиваційного та відповідних спеціальних компетентностей: операційно-діяльнісної, соціально-комунікативної та ціннісно-сміслової.

Критеріями проектно-технологічної культури є операційно-діялісна, соціально-комунікативна та ціннісно-смілова спеціальні компетентності, їх параметри й показники характеризують рівні сформованості означеної культури учнів основної школи в процесі трудового навчання. Відповідно до вікових особливостей учнів, ступеня їхньої самостійності під час розв'язання проблем, визначено й описано три рівні формування проектно-технологічної культури: репродуктивний, конструктивний і творчий.

3. Обґрунтування моделі формування цілісності змісту й процесу проектно-технологічної культури учнів основної школи дає можливість досягнути її багаторівневості і багатокомпонентності, пояснює як саме педагогічно

адаптований соціальний досвід людства творчо синтезується й трансформується в особистісний досвід, проектно-технологічну культуру учнів.

Зміст, що проектується на трьох рівнях: загального уявлення, навчального предмета та навчального матеріалу, включаючись у процес трудового навчання, що структурований на основі завершального циклу проектно-технологічної діяльності, набуває форм цієї діяльності, структурується відповідно до неї та реалізовується на наступних двох рівнях: педагогічної реальності та особистісному. Цілісним, а отже й якісним можна вважати такий процес трудового навчання, який реалізує його зміст на всіх п'ятьох рівнях.

Проектно-технологічна культура може формуватися у процесі будь-якого курсу за вибором. Відповідно до моделі формування цілісності змісту й процесу проектно-технологічної культури учнів, яка розгортається і конкретизується в авторській програмі курсу «Мистецтво вишивки», виявлено наступні вимоги до розробки й реалізації навчальних програм курсів за вибором: гармонізація цілей трудового навчання: особистісних, соціальних, національних та загальнолюдських; адаптування змісту технологічної освіти до конкретного шкільного середовища, індивідуальних можливостей та перспективних потреб кожного учня; забезпечення єдності змісту й процесу трудового навчання, розумна їх алгоритмізація на основі структури проектно-технологічної діяльності; доцільне поєднання навчання й учіння як взаємопов'язаної суб'єкт-суб'єктної діяльності вчителя й учнів та суб'єкт-об'єктної взаємодії із змістом проектно-технологічної освіти; об'єднання функцій навчання, виховання й розвитку через оволодіння практичними, інтелектуальними й духовними діями-операціями під час розв'язання реальних життєвих проблем, через оволодіння спеціальними компетентностями; здійснення якісної діагностики рівнів сформованості спеціальних компетентностей учнів, які характеризують їхні рівні проектно-технологічної культури.

4. Розроблена методика формування проектно-технологічної культури учнів у процесі вивчення курсів за вибором передбачає діагностичне оцінювання зовнішніх та внутрішніх освітніх продуктів учнів. Зовнішні освітні продукти виявляються у формі виготовленого виробу, змістового наповнення особистого портфолію, внутрішні – у формі індивідуального рівня сформованих спеціальних компетентностей, які в сукупності є проявом загальної компетентності стосовно засвоєння й творення людської культури. В особистісно орієнтованому процесі трудового навчання внутрішні освітні продукти є пріоритетними над зовнішніми.

Аналіз результатів експерименту підтвердив результативність методики формування проектно-технологічної культури учнів основної школи в процесі варіативного трудового навчання у формі курсів за вибором. Означена культура озброює учнів універсальним інструментом пізнання й перетворення навколишньої дійсності, а також формує здатність і готовність до розв'язання реальних проблем, ефективної партнерської взаємодії, об'єктивного самооцінювання результатів власної діяльності, що забезпечує безперервне зростання їхнього освітнього й культурного рівня. Про це свідчить позитивна динаміка: в експериментальних групах кількість учнів з творчим рівнем зросла на 26,4 %, з конструктивним – на 2,3 %, з репродуктивним зменшилась на 22,7 %.

Результати теоретичного й експериментального дослідження дають підстави стверджувати, що формування проектно-технологічної культури учнів основної школи можливе за умови розширення варіативності процесу трудового навчання, повноцінного використання потенціалу варіативної складової Базового навчального плану на основі отриманого досвіду технологічної освіти в межах інваріантної складової Базового навчального плану.

Проведене дослідження не розкриває всі аспекти проблеми, всі можливості процесу трудового навчання стосовно формування культури нової доби. Наукові результати даної дисертаційної роботи спонукають до подальших досліджень, зокрема, є потреба в ґрунтовному вивченні таких питань: вивчення ідеї портфоліо як основи об'єктивного оцінювання рівня сформованості проектно-технологічної культури учнів; виявлення соціально й професійно важливих якостей особистості учня основної школи для адекватного самовизначення щодо освітнього та професійного шляху; комплексна підготовка вчителів трудового навчання до формування проектно-технологічної культури учнів тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Підручники:

1. Трудове навчання. Обслуговуючі види праці: підруч. для 7 класу загальноосвіт. навч. закл. / [Л.І. Денисенко, О.П. Гнеденко, Т.С. Мачача та ін.] – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. – 192 с. – (підрозділи «Оздоблення виробів», «Традиції декоративно-ужиткового мистецтва в побуті. В'язання спицями». – С. 100-165.).
2. Трудове навчання. Обслуговуючі види праці: підруч. для 8 класу загальноосвіт. навч. закл. / [Т.С. Мачача, Л.І. Денисенко, О.П. Гнеденко, та ін.] – К:Педагогічна думка, 2008. – 256 с. – (підрозділи «Оздоблення виробів», «Традиції декоративно-ужиткового мистецтва в побуті. В'язання спицями». – С. 91-160.).
3. Трудове навчання. Обслуговуючі види праці: підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закл. / [О.П. Гнеденко, Т.С. Мачача, Н.Г. Левченко та ін.] – К:Педагогічна думка, 2009. – 256 с. – (підрозділи «Оздоблення виробів», «Оформлення інтер'єру житла». – С. 135-175; С. 212-232.).

Статті у наукових фахових виданнях:

4. Мачача Т. Невідкладні проблеми подальшого вдосконалення технологічної освіти школярів / Т. Мачача // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2007. – Трав.– черв. – С. 25-29.
5. Мачача Т. Культуротворчий потенціал освітньої галузі «Технологія» / Т. Мачача // Рідна школа – 2007. – Лип.-серп. — С. 9-12.
6. Мачача Т. Проектно-технологічна культура як соціокультурна та педагогічна проблема / Т. Мачача, В. Сидоренко // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2009. – Верес. – С. 30-34.
7. Мачача Т. Програма курсу за вибором для 9 класу «Мистецтво вишивки» / Т. Мачача // Трудова підготовка в закладах освіти. – 2010. – № 10. – С. 20-28.

8. Мачача Т.С. Культурологічний підхід до формування змісту трудового навчання в основній школі / Т.С. Мачача. // Проблеми сучасного підручника: Зб. наук. праць/редкол. – К.: Педагогічна думка, 2009. – Вип.9. – С. 602-611.
9. Мачача Т.С. Наукові засади формування проектно-технологічної культури учнів у процесі трудового навчання / Т.С. Мачача // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Гол. ред.: Мартинюк М.Т. – Умань: ПП Жовтий О.О. – 2010. – Ч.3. – С. 59-69.
10. Мачача Т.С. Проблема формування сутності поняття «проектно-технологічна культура» / Т.С. Мачача // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені Драгоманова. Серія № 13: Проблеми трудової і професійної підготовки. – Випуск 6: збірник наукових праць. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2010. – С. 97-103.

Статті у наукових збірниках, матеріалах конференцій, тези:

11. Мачача Т.С. Культура як засіб реалізації потенціалу творчої діяльності / Т.С. Мачача. // Наукова збірка праць Київського національного університету ім. Т. Шевченка – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2007. – випуск 25. – С. 165-169.
12. Мачача Т. Проблема формування проектно-технологічної культури учнів основної школи в процесі трудового навчання / Т. Мачача // Анотовані результати науково-дослідної роботи інституту педагогіки за 2007 рік – К., Пед. Думка, 2008. – С. 241-242.
13. Мачача Т. Проектно-технологічна діяльність – змістова й процесуальна основа технологічної освіти / Т. Мачача // Анотовані результати науково-дослідної роботи інституту педагогіки за 2008 рік – К., Пед. Думка, 2009. – С. 349-351.
14. Мачача Т. Проблеми побудови особистісно орієнтованого процесу трудового навчання в основній школі / Т. Мачача // Анотовані результати науково-дослідної роботи інституту педагогіки НАПН України за 2009 рік: інформаційне видання. – К., Пед. Думка, 2010. – С. 235-236.
15. Мачача Т.С. Основи формування проектно-технологічної культури учнів основної школи в процесі трудового навчання / Т. Мачача // матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Моделі інноваційного розвитку 12-річної школи». – К.: Арт Економі, 2010. – С. 223-226.

АНОТАЦІЇ

Мачача Т.С. Формування проектно-технологічної культури учнів основної школи у процесі трудового навчання. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика трудового навчання. – Інститут педагогіки НАПН України. – Київ, 2010.

У дисертації здійснений аналіз історії розвитку проектно-технологічної культури, визначений її освітній та розвивальний потенціал; упорядкований понятійний апарат дослідження; конкретизована структура проектно-технологічної діяльності учнів старших класів основної школи; виявлені об'єктивні закономірності та дидактичні умови побудови особистісно

орієнтованого процесу трудового навчання, спрямованого на формування проектно-технологічної культури учнів основної школи.

Визначені й обґрунтовані структурні компоненти, критерії, показники та рівні формування проектно-технологічної культури учнів. Методологічні й дидактичні основи проблеми дослідження конкретизовані в методиці формування проектно-технологічної культури учнів основної школи в процесі трудового навчання у формі курсів за вибором. Реалізований компетентнісний підхід через визначення спеціальних компетенцій як наперед заданих вимог до результатів процесу трудового навчання на основі змісту технологічної освіти, структури проектно-технологічної культури та структури розвитку здібностей особистості.

У межах дослідження розроблено навчальну програму курсу за вибором «Мистецтво вишивки», яка адаптується до умов соціокультурного середовища конкретної школи та індивідуальних можливостей учнів. Доведено, що зміст програми, методика її реалізації та критеріально-оцінна технологія забезпечують вірогідну результативність формування цілісної проектно-технологічної культури учнів основної школи в процесі вивчення курсів за вибором, яка характеризується рівнями сформованості спеціальних компетентностей учнів.

Ключові слова: проектно-технологічна культура, навчальний проект, проектно-технологічна діяльність, проектування, технологія, рефлексія, спеціальні компетенції, спеціальні компетентності.

Мачача Т.С. Формирование проектно-технологической культуры учеников основной школы в процессе трудового обучения. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика трудового обучения. – Институт педагогики НАПН Украины. – Киев, 2010.

Исследование направлено на решение проблемы научно-методического обеспечения формирования проектно-технологической культуры учеников основной школы в процессе трудового обучения.

Анализ истории развития проектно-технологической культуры позволил выявить ее характерные признаки, а также рассматривать ее как творческую силу прогрессивного развития общества и человека. Сущность понятия проектно-технологической культуры раскрыто как способ реализации творческого потенциала каждого ученика, устремленного на мотивированное преобразование окружающей среды, что характеризуется единством процессов опредмечивания, то есть приобретения субъектного опыта касательно создания художественно-материальных изделий и распредмечивания, то есть присвоение культурно-исторического, социального опыта на основе овладения операциями проектирования, технологии, рефлексии.

Теоретический анализ и детальное изучение состояния проблемы исследования позволили выявить объективные закономерности и дидактические условия построения личностно ориентированного процесса трудового обучения. В результате установлено, что формирование проектно-технологической культуры учеников основной школы возможно при условии расширения

вариативности технологического образования, реализации потенциальных возможностей процесса трудового обучения в форме курсов за выбором.

В работе теоретически обосновано методологические, дидактические и методические аспекты проблемы исследования. Методологическая основа исследования опирается на приоритетность гуманистической сущности трудового обучения учеников как самоценных носителей и субъектов проектно-технологической культуры, способных к самоактуализации, самореализации и самоопределению.

С помощью структурно-компонентной модели проектно-технологической культуры раскрыта ее целостность и критериальность. На основе продуктивного, социокультурного и мотивационного компонентов данной культуры определены специальные компетентности: операционно-деятельностная, социально-коммуникативная, ценностно-смысловая, а также их параметры, показатели, критерии и уровни формирования. Названные специальные компетентности в совокупности характеризуют уровень формирования проектно-технологической культуры учеников.

Для решения обозначенной проблемы разработана модель формирования целостности содержания и процесса проектно-технологической культуры, которая конкретизируется в методике изучения курса «Искусство вышивки». Она показывает, каким образом педагогически адаптированный социальный опыт человечества трансформируется через специально организованную учебную деятельность в личностный опыт учащихся. Содержание, проектируемое на трех уровнях: общего представления, учебного предмета и учебного материала, включаясь в процесс трудового обучения, структурированного на основе проектно-технологической деятельности, структурируется в соответствии с ней и реализовывается на следующих двух уровнях: педагогической реальности и личностном. Связи между содержательными и процессуальными компонентами осуществляются функциями целеполагания, целереализации и рефлексии.

В ходе педагогического эксперимента был введен активный фактор влияния – обучение учеников основной школы, объединенных в группы за общими интересами, за авторской программой курса «Искусство вышивки» с использованием разработанной методики. Для объективного оценивания уровней проектно-технологической культуры учеников разработан персональный оценочный бланк как методический критериальный аппарат для самоорганизации и самооценивания учениками своей деятельности, а также для управления и оценивания их деятельности учителем.

Выявленная качественная динамика уровней формирования проектно-технологической культуры учеников экспериментальных групп подтвердила результативность методики формирования проектно-технологической культуры учеников в процессе изучения курсов за выбором, необходимость ее использования в основной школе.

Ключевые слова: проектно-технологическая культура, обучающий проект, проектно-технологическая деятельность, проектирование, технология, рефлексия, специальные компетенции, специальные компетентности.

Machacha T.S. Forming the designed and technological culture of the main school pupils in the process of working education. – Manuscript.

Thesis for a scientific degree of Candidate of pedagogical science on the specialty 13.00.02 – theory and methods of working education. – Institute of Pedagogy NAPS of Ukraine. – Kyiv, 2010.

The historical conditions of forming the designed and technological culture are analyzed; educational and development potential of it is shown; conceptual apparatus of research is regulated; the structure of designed and technological activity of the main school senior pupils is concretized; objective appropriateness of formation the personal of working education, directed to forming the designed and technological culture of the main school pupils are shown in the thesis.

Structural component, criteria, indices and, levels of forming the designed and technological culture of pupils are defined and grounded. Methodological and didactic principles of the research problem are concretized in the methods of forming the designed and technological culture of the main school pupils in the process of working education in the form of alternative courses. Competent approach is realized by means of determination of special competence as advance given demands to the results of the process of working education on the principles of technological education, structure of the designed and technological culture and development of personal abilities.

Within the limits of investigation the educational program of alternative course “Embroidery skill” is worked out, which is adapted to the conditions of social and cultural environment of a concrete school and individual abilities of pupils. It is proved that the contents of the program, methods of its realization and criterion and estimate technology ensure a probable effectiveness of forming the designed and technological culture of the main school pupils as a whole in the process of study the alternative courses, which is characterized by the level of forming the pupils’ special competence.

Key words: designed and technological culture, education project, designed and technological activity, designee, technology, special competence.